

приведення діяльності правоохоронних органів і місцевого самоврядування у відповідність до зразків Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України № 810/98 від 22 липня 1998 р. // Офіційний вісник України. — 1998. — № 21. — С. 37.
2. Публічне управління, права людини і демократія: регіональний зріз євроінтеграції : моногр. / Т.А. Карабін, Я.В. Лазур, М.В. Менджул, П.А. Ткачук та ін. ; за заг. ред. М.В. Савчина. — Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2015. — 320 с.
3. Військова доктрина України, затверджена Указом Президента України № 648 від 15 червня 2004 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada>
4. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 року // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 11. — Ст. 50.
5. Нікітенко О.І. Теоретичні проблеми вдосконалення забезпечення внутрішньої безпеки держави правоохоронними органами : моногр. / О.І. Нікітенко. — Херсон : ХДУ, 2011. — 448 с.

Севрюков Д.Г.,

професор кафедри

публічного та приватного права

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка,

д.ю.н., професор

РОЗВИТОК

ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

ЗА УМОВ ФАШИЗМУ

У публікації досліджується розвиток західно-європейської соціальної держави в рамках фашистського режиму

(в Італії), її ідейні та нормативно-правові засади. Відзначається патерналістський характер соціальної політики, використання ресурсів держави для політичного контролю та підпорядкування структур громадянського суспільства.

Сучасна європейська соціальна держава асоціюється з ідеями гуманізму, демократії, верховенства права, реальним юридичним механізмом захисту прав. Тобто йдеться про соціально-правову державу. Однак держава, яка узгоджує соціальні та правові виміри, є лише одним з історичних типів соціальної держави і не вичерпує собою цей феномен. Еволюція західноєвропейської соціальної держави включає в себе і недемократичний етап, який потребує висвітлення.

Після завершення Першої світової війни Італія з відсталої країни перетворилася на одного з лідерів у розвитку соціальної політики, але цей досвід виявився доволі коротким. Реагуючи на безпрецедентну мобілізацію робітничого класу на промисловій півночі та побоюючись революційної хвилі з Росії, великі промисловці та земельна аристократія підтримали фашистський рух, який каталізував протести правих груп та націоналістів, незадоволених післявоєнними домовленостями [1, 176].

Фашизм, який від початку ХХ ст. набирив інтелектуальної ваги, обростав мускулами, підживлювався енергією розчарованих мас, висунув власний проект соціальних реформ та концепцію соціальної справедливості. Від класичного лібералізму раннього Рісорджименто вже давно не залишилось і сліду. Більшість італійських інтелектуалів не задовольняв і соціал-лібералізм англійського толку, який тяжів до соціалізму. Перемогло неогегельянське розуміння “libertà” — свободи, яка корениться в державі і є невід’ємною від неї. Фашизм є «новим лібералізмом» (Б. Кроче, Дж. Джентіле), який відкидає індивідуалізм, що історично повністю себе дискредитував. Свобода — це колективістська цінність, справжня свобода є запереченням егоїстичних прагнень. Історична місія фашизму — зруйнувати атомізований світ, збудований у Європі внаслідок буржуазних соціальних революцій століття тому.

Функції консолідації мас та вирішення соціальних проблем покладаються на державу. Держава — це не орган примирення егоїстичних воль, а її закон — не тільки межа, яка кладе край індивідуалістичним прагненням, як вважала позитивістська соціологія;

«держава — це воля нації», оскільки саме з національної самосвідомості вона бере свою силу. Звідси «максимум свободи завжди збігається з максимумом сили держави» [2, 31].

Держава бере на себе зобов'язання навчати своїх громадян та піклуватись про їхній матеріальний добробут. Заради цього вона остаточно відмовляється від міфів про рівність та свободу членів громадянського суспільства в умовах мінімальної держави. Справжній соціальний мир, справедливість, захист та впевненість у майбутньому можливі лише за умови реальної тоталітарної демократії та корпоратистської держави, що засновані на міцних колективістських етичних ідеях та принципах. Ідеократичний характер фашистської держави зумовив і напрямок розвитку соціальної політики, і зміст конкретних соціальних програм.

Відповідно до невмолимої логіки єдиної офіційної істини — фашистської ідеології, були заборонені та зруйновані всі горизонтальні суспільні об'єднання, які не вписувались у проєкт корпоратистської, але в той же час патерналістської держави. Замість профспілок, незалежних організацій підприємців, товариств взаємодопомоги були створені вертикальні, повністю підконтрольні державі структури (*corporazioni*). За режиму Б. Муссоліні було створено низку інституцій, які стали опорою соціальної держави фашистського толку.

Фашизм як тоталітарний режим вкоренився лише наприкінці 1920-х рр. Тому в перші роки правління Б. Муссоліні соціальна політика була доволі спорадичною, безсистемною, незважаючи на задекларовану пріоритетність соціальних програм для держави. Реальна побудова фашистської соціальної держави розпочалась з кінця 20-х — початку 30-х років. Соціальні програми передбачали жорсткий контроль за групами бенефіціаріїв відповідно до цілей фашистської держави. Соціальна політика була невід'ємною від фашистської демографічної політики та проєкту корпоратизації держави та суспільства.

Уряд Б. Муссоліні розпочав свою діяльність у соціальній сфері з перегляду соціального законодавства. У 1923 р. було видано новий декрет про страхування з безробіття, відповідно до якого було звужено коло осіб, які мали право на компенсації. По суті, закон залишив соціальні права щодо виплат по безробіттю лише робочим промислових підприємств. Сільськогосподарські робітники, самозайняті, ті, хто працює у сфері послуг, були виключені з-під дії закону. Держава не брала участі у фінансуванні такої схеми страхування.

Декрети 1923 (№ 3184) та 1924 рр. (№ 1422) внесли зміни до пенсійного законодавства. Пенсійний вік було знов піднято до 65 років, а розмір виплат залишено на попередньому рівні. У 1928 р. пенсійне забезпечення застрахованих осіб було покращено, але за рахунок радикального зменшення кількості реципієнтів пенсій з непрацездатності через ускладнення умов призначення останніх. Робітники промислових галузей залишились чи не єдиними носіями гарантованих державою соціальних прав. І що дуже значимо: не просто робітники, а робітники чоловічої статі.

Фашисти на відміну від лібералів мали абсолютно чітку позицію в гендерній та сімейній політиці. Держава підтримувала католицьке традиційне розуміння сімейних цінностей та негативне ставлення до жіночої активності на ринку праці з точки зору власного проекту суспільної трансформації та створення держави нового типу. Доступ жінки до соціальної допомоги був зумовлений її сімейним станом. Жінка могла отримати безпосередні соціальні виплати в разі, якщо вона є вдовою, одна виховує дітей, є жінкою непрацездатного чоловіка та в деяких інших випадках. Материнські функції жінки мали значно більше значення, ніж її трудова активність. Здоров'я майбутньої матері та її потомства, а не особиста праця були вкладом жінки в добробут нації та її боргом перед державою та суспільством. *Politica della famiglia* насамперед була спрямована на збільшення рівня народжуваності. У 1925 р. уряд заснував деякі загальнодержавні та регіональні інституції, що надавали соціальні послуги жінкам та їхнім дітям. Право на послуги мали вагітні жінки та матері з маленькими дітьми. Держава опікувалась здоров'ям матерів та дітей, а також питанням належного виховання. Уряд пропонував сім'ям з дітьми спеціальні пільгові кредити та пільгове оподаткування. Різні сімейні допомоги, засновані у 30-х роках, також мали сприяти покращенню демографічного становища в країні. Їх розмір безпосередньо залежав від кількості дітей в родині. У 1940 р. сімейні допомоги (*assegni familiari*) були поширені на близьких родичів, що перебували на утриманні і не мали достатнього доходу. Фінансування таких видів допомоги здійснював спеціально створений Національний фонд сімейної допомоги, бюджет якого формувався насамперед з внесків роботодавців. У 1943 р. уряд Муссоліні зробив участь всіх робітників у фондах страхування через хворобу обов'язковою. Діяльність всіх цих фондів була повністю підпорядкована державі.

Politica sociale була важливою частиною великого соціального проекту — побудови фашистської держави, а по суті, нової цивілізації. Цей проект був значно масштабнішим за прагнення Бісмарка протистояти соціалістичному руху, інтегрувавши робітників до держави і тим самим зберігши соціальний мир в авторитарній імперії. Тоталітарна фашистська держава ставила за мету поглинути суспільство, унеможливити співіснування двох просторів — держави та громадянського суспільства і, як наслідок, самоізоляцію індивіда. Будь-які здобутки в житті людини мали бути пов'язані лише з державою, з приналежністю до створених нею структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. J Fargion. Italy : a territorial and generational divide in social citizenship / Social Policy and Citizenship. The Changing Landscape. Edited by A. Evers, A.-M. Guillemand, Oxford University Press. — 2012. — P. 173–198.
2. Джентиле Дж. Введение в философию / Джованни Джентиле ; пер. с итал., вступ. ст., коммент. и указ. А.Л. Зорина. — СПб. : Алетей, 2000. — 462 с.

Дідич Т.О.,

*докторант юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
к.ю.н., доцент*

ПЕРЕВАГИ
АНТРОПОЛОГО-КОМУНІКАТИВНОГО
МЕТОДОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ
ДО ПІЗНАННЯ ДЕРЖАВИ
ЯК СУБ'ЄКТА УТВОРЕННЯ ПРАВА

Актуальність наукового пізнання теоретико-правових аспектів функціонування держави як суб'єкта правоутворення пояснюється, по-перше, доктринальною невизначеністю її місця